

Nesnenin de Ötesinde Nesnenin Oluşumuna Dair¹

Özge Soysal

*Seni nereden kavrayabilirim sonsuz doğa
Ya göğüslerin nerede, yaşamın kaynağı olan
o göğüslerin...
Kurumuş gönlümün özlemle yöneldiği.*

J. W. Goethe "Faust"

Nesne ele alması en çetrefilli konulardan biri. Şişeden çıkan cinler, perdeden sızan periler, altın yumurtlayan tavuklar, uçan halılar, süpürgeli cadılar, ısırın atlar, sihirli kopçalar... Nesneye neden olduğundan daha fazla anlam yükleriz? Ve nesneye ne zaman olduğundan daha fazla anlam yüklemeye başlarız? Dahası bu fazlalık olmadan nesnenin varlığından söz edebilir miyiz? Bunlar başlangıç için sorabileceğimiz temel sorulardan.

Her ikisi de farklı ruhsal oluşumlar olsa da ilginçtir ki Lacan nesne ilişkilerini konu ettiği *Seminer*'ine fobi ve fetişizm klinik örneklerini inceleyerek ve nesnenin bu her iki örnekteki farklı konumlarını karşılaştırarak başlar. Bu hem Lacan'ın Freud'un nevrotik seçimle ilgili sorduğu soruya yani özneyi histerik, obsesif hatta sapkın olmaya iten nedir sorusuna cevap araması, hem de nesneyi ancak eksiklikle olan ilişkisi içinde ele alabilme zorunluluğundandır. Çünkü söz konusu olan hiçbir zaman sadece kendinde nesne değil, her zaman onun da ötesinde olan bir şeylerdir. Aşk ilişkisi bunun güzel bir örneğidir. Aşkta değiş-tokuş dinamiği kişinin sahip olduğu değil, sahip olmadığı şey üzerinden yürür. Âşık tarafından talep edilen aşk emareleri de aslında her zaman anlamlı ve belirgin kimi işaretlerin de ötesinde, adlandırılıp, verilemeyecek olan şeyin talebidir. O halde aşkta verilen, verilenin de ötesinde

¹ Bu yazı *Psikanaliz Yazıları* Dergisi'nin "Psikanalitik Formasyon" sayısında (Sayı:25, sonbahar 2012, Bağlam yayınları) yayınlanmıştır.

verilene eksik olandır². Dora'nın, babasının kendisinin de ötesinde bir başka kadında, Bayan K'da neyi sevdiğine ve ona hasta, yaşlı ve güçsüz haliyle neyi bahsettiğine dair sorduğu soru, nesnenin nesne konumuna belki de sadece arzunun hedeflediği bu eksiklik olan fallus sayesinde ulaşabildiğini gösterir. Değiş tokuş edilen, aranılan, ede edilmek istenen nesnenin de ötesinde olan, namevcut ya da başka bir yerlerde bulunan bu eksiklik ki sosyolojik çalışmalar da akrabalık sistemlerinin, dolayısıyla da kültürün oluşumunun sahip olunmayan bu fazlanın ya da ötenin, bir diğer deyişle "hiç" in simgesel iletimiyle mümkün olduğunu doğrulamışlardır. Nesne ancak bahşedilen bir bağış nesnesi konumuna yükseltildiğinde arzunun, dolayısıyla da onu belirleyen yasanın oluşturduğu özneler-arasılığın alanına dâhil olabilmektedir.³ Dora'nın Bay K'nın "eşim benim için hiçbir şeydir" demesinin hemen ardından suratında patlattığı tokadın açıklaması, Dora'nın kendisini birden sıradan ve ne ise o olan bir nesne konumuna indirgenmiş bulmasındandır. Bay K'nın bu sözleri Dora'yla sadece o olduğu için ilgilenildiği, böylelikle de babasının Bayan K'ya olan ilgisinin de sadece Bayan K'ya yönelik olduğu anlamına gelir. Bay K'nın kendisine olan yakınlığının Dora tarafından hoş karşılanabilmesinin bir koşulu vardır; o da erkeklerin hayranlığını üzerinde toplayan Bayan K'nın bilmecemsi tılsımının bu ilişkiler ağına dâhil olması, bu sayede de Dora'nın "kadın nedir?" sorusunu devam ettirebilmesidir. Bu durumda Dora Bay K için Bayan K'nın babası için temsil ettiği şey -fazla- olabilecek, böylelikle de babasının ona değil de Bayan K'ya bahsettiğine sahip olabilecektir. Bay K'nın, eşinin bu ilişkiler ağında olmadığı anlamına gelen talihsiz sözleri sonucunda Dora kendisini öncesinde yer ve kazanç bulduğu dolaşımın yani babası ve Bay K arasındaki değiş-tokuşun dışında buluverir. Bu aynı zamanda Dora'nın salt nesne konumuna gerilemesinin verdiği hayal kırıklığı ve öfkenin de tetiklenmesidir. Sonrasında babasının çağrısıyla onu Freud'la görüşmeye götürenin neler olduğunu biliyoruz: O zamana değin aldığını sandığı -babasının aşkı- ama bundan böyle ona verilmeyi reddedileni istediği bir dizi talep çıkmaz. Dora'nın gerilediği bu katıksız nesne konumundan çıkıp söz konusu bu "hiç" in simgesel değiş tokuşuna dâhil olmasının Freud'la birlikte ancak bir

² Lacan bunu "aşk birinin sahip olmadığını, aslında onu istemeyen bir diğerine vermektir" şeklinde ifade eder.

³ C. Lévi-Strauss, M. Mauss ve P. Bourdieu'nün sosyolojik ve antropolojik çalışmaları simgesel değiş-tokuş, konuşan varlık ve sosyal bağ arasındaki ilişkiyi göstermeleri açısından temel teşkil ederler. Ayrıca Freud'un özne ve nesne arasındaki sınırların oluşumuna dair aktif ve pasif arasında belirlediği farklılık, aynı zamanda nesne değiş-tokuşunun bu bağış mantığıyla mümkün olabildiğini, öznenin de ancak böylelikle sosyal bağın içinde yer alabildiğini gösterir.

bağış/aşk nesnesi olarak babasının fallusundan vazgeçip, bir başka erkekten bunu elde etmek istemesinin olduğunu söyleyebiliriz⁴.

Nesnenin sosyal bağda sahip olmak-olmamak, vermek-almak, mevcut-namevcut vb. arasındaki bu dolaşımında değiş-tokuş edilen simgesel fallus (fallusun temsili), berisinde de her zaman kendi yokluğunu, yani mutlak doyum nesnesinin eksikliğini bırakır. Aşktan ve fetişizmden yola çıkarak nesne ilişkileri hakkında düşünmek, her iki durumun da kaynağını sevilen nesnenin ötesindeki yokluğun, hiçbir örtülmesinden almasıdır. Aşkta gözlerin önüne çekilen perde ve bilindiği halde bilinmek istenmeyen hakikatin donuk gerçeği, aynı fetiş nesnede olduğu gibi bu hiçbir önüne gerilen, böylelikle de eksikliğin hem gizlenip hem de resmedildiği bir örtü işlevi görür. Fetiş nesnenin tam da kendisi olan bu örtü, olması gereken yerde bulunmayan fallik nesnenin bir yansıması, adeta eksikliğin idolleşmiş bir imgesidir.⁵ Hiçbir zaman olması gereken yerde bulunmayan nesne, olmadığı yerde tam olarak bulunmuyor da değildir. Agamben'in dediği gibi aslında hiçbir şey olduğundan daha fazlası değildir ve yine Agamben'in söylediğine ek olarak öne sürebileceğimiz gibi aslında her şey görüldüğünden daha fazlasıdır da. Özne, gerçeklik ve imge, gerçek ve onu giydiren düşlemler, nesnenin bilinçdışı yatırımıyla, nesnenin eksikliği, başka bir deyişle kutsal ve dünyevi arasındaki gerilimde süregelen bir ruhsal enerji harcamak ve işte dünyayla olan ilişkisinde merkezi bir yere yerleşen kaygıyla baş edebilmek için onu kaygılandırıcı dönüştürmek, ölçmek, hesaplamak, indirgemek, kısacası kullanılabilir hale getirip kültürün hizmetine sunmak durumundadır. İnsanoğlu aşksız, aşkı aramadan yaşayamaz elbette ama aşkın kendisinde barındırdığı dürtüsel güçle de ancak aşkın büyüklüğünü ve büyümlü sonsuzluğunu kaybederek, dahası onu sonlu, gerçekliğin dünyevi ve yaşanılabilir bir haline dönüştürerek baş edebilir. Freud'un histeri vakalarıyla olan çalışmalarından itibaren keşfedip

⁴ Freud'un 1920'deki makalesinde kaleme aldığı genç eşcinsel vakası için de benzer bir dinamiğin geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Freud'un güzel ve akıllı olarak betimlediği bu genç kızın kendisinden on yaş büyük bir kadına duyduğu aşk, aslında bu kadının kendisinden başka bir şeyi hedeflemektedir. Genç kızın öncesinde yaşadığı hayal kırıklığı ve bu aşkta kendisine nasıl bir çıkış yolu bulduğu sorusu, bu kadında kadının varlığının da ötesinde neyi sevdiği sorusunu da beraberinde getirir. İdealleştirilen her aşk ilişkisindeki temel sorunsalı oluşturan bu soruya Lacan, kadının bu ilişkide genç kıza veremeyeceği ve onun da ötesinde aranan ama ona eksik olan şeyin, temel nesnenin -fallusun- imgesel ikamesi olan çocuk olduğunu söyler.

⁵ Kastrasyonun aynı zamanda hem kabulü hem de inkârı anlamına gelen Freud'un ünlü *Splitting*'inde, fetiş nesne namevcut olan fallusun bir temsili, hem bu *bölünmeyi* aşma girişimi, hem de fetiş nesnenin simgeselleştirdiği mevcut-namevcut diyalektiğiyle bölünmenin olanca gücüyle var edilmesidir. Yine konuyla ilgili kurabileceğimiz bir başka bağlantı, Freud'un 1921'de *Kitlelerin analizinde* incelediği Benlik-idealinde yansıtılan ideal-benlik mekanizmasının, idolleştirilen liderin hipnotize edici etkisinin insanlar arasında yayılan histerik bulaşıcılıkta örneğini bulmasıdır.

geliştirdiği psikanalitik uygulamanın, en kestirme yoldan doyuma ulaşmak isteyen ve bu yüzden de öznedede şiddetli bir bastırmaya ve ketlenmelere yol açan dürtüsel nesneyi, nesnenin eksikliğine çevirdiğini, yalıtılarak kutsanan bilinçdışı yatırımları -düşümleri- çözümleyip, ruhsal akışı sağlayan temsillerin dolaşımına dâhil ettiğini –simgeselleştirdiğini- saptayabiliriz.

Gerçeğin taklidi olarak nesne

El el üstünde kimin eli var? Nesne nesne üstündeki düşlemsel tabaka nasıl oluşur diye de sorabilirdik. Bunu birçok şekilde açıklamak mümkün. Nesnenin başlangıçtan bu yana bir kendilik nesnesi olarak verili olmadığını, olsa dahi nesne ilişkisinden söz edebilmek için eksikliğin ruhsal olarak deneyimlenmiş olması gerektiğini anımsamakla başlayabiliriz. Nesnenin oluşumu bize aynı zamanda öznelliğin de oluşum sürecini verdiğinden, her ikisi için de belirleyici simgesel koşullardan bahsedebilirsek de, bu süreci psikanalizin alanında tözsel bir kendilikten yola çıkarak betimleyemeyeceğimiz açıktır. Lacan bununla ilgili yine aynı Seminer’inde, psikanalizin işleyiş ilkelerini de hatırlatabilecek güzel bir örnek verir. Misal Ren nehrinin tam ortasına yapılmış bir hidroelektrik fabrikasından yola çıkar. Nasıl ki bu büyük nehrin üzerindeki makineden söz eden birinin, öncesini yani çevrenin henüz bakir olduğu, Ren’in gürül gürül aktığı zamanları hayal ederek enerjinin potansiyel olarak nehrin akışında olduğunu söylemesi saçmaysa, nesnenin de hâlihazırda orada bulunduğundan söz etmek bizi ilerleten bir açıklama olmaz. Çünkü enerji bizi ancak üretilebilir yani biriktirilip, dağıtılabılır olduğu andan itibaren ilgilendirmeye başlar ve makineler devreye girmeden önceki saf yani ideal halini kurgulamak akıllıca değildir. Bu zamansallığı kronolojik, evresel bir olgunlaşma olarak algılayıp, geçmişin anılarında en ince ayrıntısına kadar kaybolmaya ve öznenin söyleminde sürekli olarak beliren bilinçdışı arzusunun zamansızlığının etkilerini kaçırmaya benzer.

Nesneye salt sahip olduğu öz niteliklerinin ötesinde bir anlam yüklemek, nesnenin aslında bir yerine geçen, bir *pseudo*, Şey’in⁶ bir taklidi olduğunu işaret etmektir. Descartes’ın ünlü mum örneğinde sorguladığı gibi, tözün sahip olduğu niteliklerin de ötesinde –koku, boyu, tadı, ağırlığı vb.- daima bir başka nitelik taşıdığı kanısındayızdır, çünkü mumun tüm bu

⁶ Gerçek’in yani imkânsızın düzleminden olan ve Alm. *Das Ding*, Frs. *La Chose*’un karşılığı olan *Şey*, ilk nesne olan Annenin yitirilmiş, ergenliğe gelindiğinde de zaten hiç sahip olunmamış olduğunun anlaşıldığı zevkini (Jouissance) temsil eder.

tözel özelliklerin dışında tanımlamakta güçlük çektiğimiz artı bir nitelik içerdiğini ve onu ancak bu sayede algılayabildiğimizi düşünürüz. Tanımlanıp, bilinenin de ötesinde her zaman bir tanımlanamayan olduğunu biliriz ve onu araştırmak, çözmek, betimlemek isteriz. Bu, Freud'un bedeni kurgularken onu adeta somanın üzerinde yerleşen, bebekliğin ilk deneyimlerinin bıraktığı izlerden örülü fantastik bir beden olarak düşünmesine benzer. Nesne üzerinde nesne, beden üzerinde bir başka beden oluşturan, bedenin gerçekliğinin maruz kaldığı annesel talebin dürtüsel taşkınlığının bebek tarafından dışarı fırlatılmasıdır⁷. Kökensel bastırmaya uğrayan bu birincil cinsel travma aynı zamanda "gerçek" in bir daha hiç çıkmamak üzere sahneye girişidir de. Bebeğin bedeninin bir simge olarak annenin arzusu fallusa eşitlenmesi ve annede eksikli olanı tamamlaması, olmayan, yok oluşa eş bir yere, "hiç" in yerine özdeşleşmesidir. Bebeğin denklığı bozup, dışarı fırlattığı, annesel talebin bu anlaşılabilir, cevaplanamaz dürtüsel "fazlalığıdır". Bebeklerin bunun için türlü yöntemleri olduğunu gözleyebiliriz. Sadece ihtiyacın karşılanmasına yönelik bir çağrı ya da çaresizlik belirtisi olmayan ağlayışlar, Öteki'nin ona dayattığı yere itiraz eden olarak tanınma isteğinin belki de ilk akla gelenlerinden biridir. İçerinin oluşması için zorunlu olan bu şiddetli dışarıya fırlatış, öznenin bundan böyle kaçınılmaz olarak ona en yakın olan parçasının sürgününde yaşamasıdır. Dışarıyı bundan böyle ona en mahrem olan ama anlayıp, adlandırılmadığı annesel talebin –fallusun anlamının- parçalarıyla doludur. Kaygı yarattığı için dışsallaştırılan anneye dair zevk, böylelikle nesnelere şeyleştirilir. Nesnenin çocuk tarafından yaratılması, nesnelere yayılan bu fazlanın dışsallaştırılmasıyla eşgüdümlü ilerler. Bilincinde olmaksızın dışarı fırlattığımız bedenin annenin arzusu tarafından uyandırılan aşırı zevki, aynı zamanda içerisi-dışarıyı ayırımıyla oluşmaya başlayan bilincin koşuludur da. Bununla birlikte karşılanması imkânsız olan bu fallik talep yitip gitmediğinden, tam tersine bize dışarıdan gelmeye devam ettiğinden bastırma sürekli yinelenmektedir.⁸

Burada kronolojik olmayan bu mantıksal sürecin ön koşulunun, ayna evresinde oluşan bütünsel imge deneyimi olduğunu hatırlayabiliriz. Aynadaki bu ideal imgeye ve annenin onu tanımlayan arzusuna rağmen çocuk kendisinde bir şeylerin eksik olabileceğini deneyimler. Bu

⁷ Kavramın Fransızcası "rejet", Almancası ise "Austossung"dur. Freud 1925 tarihli "İnkâr" (Dénégation – Die Verneinung) adlı metninde bastırmadan farklı olarak "dışarıya atma", "öznenin dışına atılma" kavramını da kullanmıştır.

⁸ Diğer türlü psikanaliz bastırılanın bir daha belirmemek üzere kaybolması ideali üzerine kurulu totaliter bir kuram olurdu. Bastırılanın sisteme yine aynı kapıdan geri girdiği ruhsal aygıtın bu işleyişinin nasıl kurguladığını görmek için *Düşlerin Yorumu*'nun 7. Bölümünü okumak yeterlidir.

aslında hem anne hem de çocuk tarafından deneyimlenen çifte bir eksiklik. Çocuk aynada yansıyan ideal imgesiyle örtüşmeyen henüz güçsüz ve bağımlı olduğu gerçeğinde, anne de fallus isteğinin yerine ikame eden hangi yüceltilmiş nesne olursa olsun talebinin bir türlü doyurulamamasında bu eksiklikle karşılaşır. Aynada annesinin arzusu aracılığıyla gördüğü imge hem “o”dur, hem de şüphesiz bu imgenin de ötesinde olduğundan daha fazlasıdır.

Baba-nın Adları ve nesnenin eksikliğinin üç biçimi

Çocuğun hem erişmek isteyip hem de geri çevirdiği ve borçlu kaldığı annesel talebin özneye dışarıdan geri dönüşleri korku uyandırıcıdır. Özne bununla ancak dürtüyü düşleme çevirerek, onu kaygılandırıcı oyunla evcilleştirerek, bir diğer deyişle sürekli kapısını çalan tehditkâr gerçeği öznelendirerek başa çıkabilir. Bu aynı zamanda Öteki'nin de öznelenmesi, eksikli olduğunun algılanmasıdır. İhtiyaçlarının karşılanması için Öteki'ye tamamen bağımlı olan yeni doğanın ağlayışlarının Anne tarafından açlık, susuzluk, sıcaklık, rahatlık, şefkat gibi ihtiyaçlara çevrilmesi, zamanla varoluşun belki de en katıksız, en derin ve bir o kadar da rahatsız edici acısını bir çağrıya dönüştürür. Bu durumda yeni doğan da kendisini ona bakım verene yönelttiği bir dizi talep silsilesinin içinde buluverir. Bununla birlikte yöneltilen bu taleplere gelen gecikmeler, itirazlar ve hayırlar çocuğun ruhsallığının bir başka soruya açılmasını sağlar: Onu hem talep düzlemine yerleştiren hem de taleplerine itiraz eden Öteki ne ister? Daha fazla ye, daha temiz ol, daha akıllı ol derken aslında ne talep eder? “Benden ne istiyor?” sorusu özneyi Öteki'yle olan ilişkisinde arzusunun alanına açar ve Ötekinin arzusunda yabancılaşan özne bundan böyle er ya da geç Öteki'nin isteğinin kendi gerçek varlığının da ötesine uzandığını deneyimlemek durumunda kalır. Ayna evresi deneyimi üzerinde temellenen bu ilk ayrışmanın özne-nesne ilişkilerindeki rolü büyüktür, çünkü öznenin her şeye sahip olamayıp, her koşulda zevklenemeyeceğini belirtir.

Çocuğun doyum nesnesini kendisine ait olarak algılandığı ilksel evrede anne geliş-gidişlerinin ritminde nesneyi mevcut kılan simgesel bir aracı konumundayken, nesneyi vermeyi geciktirdiği ya da reddettiği anda durum tersine çevrilir. Nesne bundan böyle tatmin edici gerçek konumundan, annenin tüm güçlülüğünün bahşettiği ya da esirgediği simgesel konumuna geçer. Nesneden kopmuş olan bu sefer de çocuktur ve talep ettiği nesne de artık sadece doyum nesnesi değil, aynı zamanda anneye değin gücün/talebin bir parçası olan ve çocuğun cevap veremeyeceği bağış nesnesidir. Birinci konumda çocuğun ihtiyaçlarının, ikinci

konumda da annenin keyfiliğinin tüm güçlülüğünde beliren, her ikisinden birinin sahipliğinde algılanan nesne bu durumda ancak gerçek bir yoksunluk ya da imgesel bir hayal kırıklığı deneyimi olarak yaşantılanabilir.⁹ Özneyi annenin arzusunun keyfiliğinde ve belirsizliğinde salınmaktan koruyacak olan babaya değin simgesel işlevdir. Annenin imgesel tatmin -fallus- ihtiyacının simgesi olan gerçek çocuk, fallusun yani olmayanın, hiçin yerine kurduğu ilk özdeşimden Baba-nın-Adı simgesinden yararlanabildiği takdirde çıkacaktır. Anneye dair talebin anlaşılmalığı ve muğlaklığında baba, bu bilmeceye cevap verebilen ve çocuğu annenin arzusuna bağımlı olmaktan kurtarabilen tek varlık olarak belirir. Babanın annenin eksikliğinin ve talebinin nedeni olarak belirmesi de böylelikle ikinci cinsel travmayı, baba tarafından kastre edilme düşlemlerini hazırlar. Annenin kastrasyon kaygısının bastırılmasıyla oluşan dışarısının kâbus dolu geri dönüşleri böylelikle baba tarafından kastre edilme kaygısıyla simgeselleşir. Bu aynı zamanda cinselliğin, günlük yaşamın ve sosyal bağın belirleyicisi olan ruhsal gerçekliğin de oluşmasıdır.

Küçük çocukların ilk kez kâbus görmeye başladıklarında geliştirdikleri fobiler anlatmaya çalıştığımızın klinik bir örneğidir. Geceleri uyku arasında yastığın motiflerinden canlanan uçan böcekler de ne? Ya da perdenin ardından gizlice sızıveren davetsiz misafirler? Dışarıda, sokakta ısırıp, parçalamayı bekleyen kurtlar, kuzular, timsahlar, çakallar? Lacan, bu anlamda fetiş nesneden farklı olarak çocukluk fobisini öznelliğin yapısının temellendiği verimli bir zaman olarak değerlendirir.¹⁰ Fobik geçişin niteliğini verdiği bu kriz anında çocuk, aldığı makas manevrasıyla fallusla, dolayısıyla nesneyle olan ilişkisini kastrasyonun simgesel işlevi karşısında nasıl konumlandığıyla bağlantılı olarak düzenleyebilecek, böylelikle de arzusunun kullanım talimatlarına nevroz ya da sapkınlık istasyonunda inmek üzere yön verecektir. Kritik olan, ruhsal gerçeklikten sürekli dışlanan -fallusun anlamı- ve dışarıdaki nesnelere kaygı verici olarak beliren gerçek'in kısmen de olsa ruhsal gerçeklikte nasıl eğilip, büküleceği, kısacası nasıl temsil edileceğidir. Bu aynı zamanda Lacan'ın Freud'un sorduğu soruya uzun zamandır aradığı cevaptır da.

⁹ Nesnenin anne ve çocuk ikilisi arasında kayıp nesne olarak kurulamadığı ya da kaybedilecek bir nesnenin dahi oluşmadığı kimi anoreksiya nervoza vakaları bunun klinik bir örneğini sunar. Başka bir örnek de simgesel nesneyle ilişkinin sürekli imgesel konumda tutulduğu, nesne tarafından istila edildiğimiz ya da bir başkası yüzünden yoksun bırakıldığımız, simgesel üçüncünün dışlandığı paranoyak tutumdur. Klinik uygulamadan yola çıkarak bu örnekleri çoğaltabiliriz.

¹⁰ J. Lacan, *D'un Autre à l'autre* (Öteki'den ötekiye), Seminer 16. Kitap, 1968-1969.

Annesel talebin “nedenini” anlamak için gösterilen çabanın rahatlatıcı bir çaresi olarak gelen baba, kendisine atfedilen fallik güçle, nesnenin imgesel ve gerçek kaybının da ötesinde, hem anne hem de çocuktan ayrılmış simgesel eksiklik konumuna taşınmasını sağlar. Bu noktada hiçbir babanın kendinde fallik güçle donatılmış olmadığını ama bu iyeliğin ona çocuk tarafından yapılmış bir atıf, eksiklikle olan karşılaşmaları boyunca fallik gösterenin çocuk tarafından oluşturulmuş bir çözüm olduğunun altını çizelim. Kendi varlığının da ötesinde bulunan ve karşılayamadığı bu eksikliğe yani imgesel donatıya sahip olan birinin varlığı çocuğun kaygısını simgeselleştirerek, “Şey”in çekiminde kaybolmuş pasif bir nesne, Ötekinin düşü *olmaktansa*, aynı babasının yaptığı gibi “şeyler” üzerinde hâkimiyet kurarak ona *sahip olmayı* yeğlemeye iter. Bu hem kız hem de erkek çocuğunun gerçeği dize getirip, evcilleştirdiği yani oyunla, düşünle, sorularla bir yandan bastırılmış olandan korunup, diğer yandan da düşlerinde benliğinin yelkenlerini şişirmeye devam ettiği fallik evredir. Şimdilik babanın kullanımda olan ve büyünce alıp, gönlünce kullanmak üzere bankaya yatırdığı yüklü bir para vardır ve Oedipyen söz gereğince, zamanı gelinceye değin beklemelidir.

Bundan böyle çocuğun sınır sorusunu da içeren arzusuyla ve nesnelere olan ilişkilerinin düzenleyicisi olan Baba, dürtünün hedeflediği nesneyi arzuyla ilişkilendiren bir işlev de görür. Bu aynı zamanda babaya değin farklı işlevlerin nesnenin imgesel, gerçek ve simgesel kaybında birbirine bağlanıp, düğümlemesidir de: Totem ve Tabu’nun ölü simgesel babasının dayattığı güçsüzlüğün hayal kırıklığıyla yani imgesel eksiklikle karşılaşılması, Oedipus’un fallik güçle donatılmış imgesel babası karşısında imkânsızlık yani gerçek yoksunluğun deneyimlenmesi ve son olarak da bir kadın olarak annenin arzusunun yöneldiği erkeğin, yasa koyucu gerçek babanın uyguladığı simgesel kastrasyonla arzusunun yüce nesnesinin kaybedilmiş olarak ruhsallıkta yerini alması. Baba-nın Adları olan bu üç işlev, aynı zamanda nesne eksikliğinin farklı biçimlerinin de gündelik yaşamda iç içe geçmesidir.¹¹

Ne var ki bankaya yatırılan parayı almanın, Oedipyen sözü gerçekleştirmenin zamanı gelmiştir. Her ne kadar kastrasyonun ya da F. Dolto’nun deyişiyle “simgesel kastrasyonların” bilinçdışı deneyimleri çocuğu bedeninin dayattığı sınırlarla karşı karşıya getirse de ergenlik, zevk nesnesinin ne babanın ne de başka herhangi birinin kullanımında olmadığını kaçınılmaz olarak birçok düzlemde kendisini dayattığı, dolayısıyla da nesnenin kayıp nesne olarak

¹¹ Nesne ilişkilerini belirleyen bu farklı düzlemlerin birbirine nasıl eklemlendiği sorusu, öznel şikâyetin yani semptomun nereden dinlenilmesi gerektiği sorusunu da ortaya koyar.

simgesel yerini almak durumunda olduğu zamandır. Nesnenin bir gün sahip olunmayı özlenen düşlemsel katmanları bir bir açıldığında ergenin yüzüne çarpan, meğerse hiçbir şeyin olduğundan daha fazla olmadığına soğuk gerçeğidir. Var-oluşun çıplak yalnızlığı ve ıstırabı, bir diğer deyişle varlığı sonlu kılan ölüm, Heidegger'in ifadeleriyle aşılmaz ve mutlak bir koşul olarak oradadır.¹² Çocukluğun ruhsal oluşumlarını belirleyen Baba-nın Adı yara almıştır ve hayal kırıklığı ve yoksunluk yeniden simgesel kastrasyonla bağlanmak, nesnenin potansiyel olarak tamamlayıcı yeri bu defa baba metaforunun da ötesine, kaybın ruhsallıktaki mantıksal yerine taşınmak durumundadır. Baba-nın-Adının bu üç işlevinin yeniden birbirine düğümlendiği ergenlik, çocukluğun Ötekisi'nden sosyal Ötekilere açılan ergenin onu nesne ilişkilerinde öznel olarak konumlandırarak olan imzasının da atılmasıdır.¹³ Kısacası, dünyayla olan ilişki gerçeğinin bu hiddetli istilasıyla yeniden düzenlenmek durumundadır. Neyse ki aşk ve burada ayrıntılarına değinmeyeceğimiz daha birçok çare vardır da, her şey yine de olduğundan daha fazlasıdır.

Bu oldukça kapsamlı konuyu sonlandırmak için nesnenin eksikliğinin psikanalizin alanında hiçbir zaman olumsuz anlamda düşünülmediğini, aksine özneliliğin koşulu, yapıcı bilinçdışı bir deneyim olarak tasarımılandığını belirtebiliriz. Günümüzün modern mutluluk kültürünün pekiştirdiği otonom özne ve tamamlayıcı nesne idealinin karamsar ve içi geçmiş, pozitif bilimlerin de ruhsal olana ruhsallığın yöntemleriyle yaklaştığı için geçersiz bulunduğu psikanalitik kuram, ne manidardır ki bilincin ancak bilinçdışı sayesinde çalışabildiğini ortaya koyan kuramdır da. Gerard Pommier'in deyişleriyle gerçeği savmanın en güzel yolu düşündürmektir. Şeyler arasında bir eşitlik olmaktansa, yorulmaksızın dışarıdaki şeyleri birbirine eşitlemeye çabalamak, nesnelere kuşatan zevk bedeninin –annenin bilinçdışında içerilen bedeninin- sonsuz yutucu duyularını ve imgelerini¹⁴ temsillere bağlayarak sakinleştirmektir. Bilinçdışı duyularda kendimizi unutmaktansa ve tıpkı bir rüyadan ya da bir sinema filminden yarı uyanıştaki gibi birbiri ardına çağrışan bilinçdışı benzerliklerde kaybolma kaygısını yaşamaktansa, bir temsilin diğerine gönderdiği düşüncelerin öznesi olmayı tercih ederiz. Ne var ki gerçek, bir anlığına kaybolur gibi yapsa da “hep aynı yere geri gelir”.¹⁵

¹² Bu Freud'un kullandığı ve derin, sonsuz bir ilk acı anlamına gelebilecek “Hiflosigkeit” terimiyle, Lacan'da yalnızlık ve varlığın boşluğu anlamına gelebilecek “abysalle” terimiyle karşılaştırılabilir.

¹³ Buna yine Lacan'la birlikte Baba-nın-Adlarının bu üç işlevini birbirine bağlayan ve zevki olanaklı/yaşanılabilir kılan dördüncü öge yani “sinthome” da diyebiliriz.

¹⁴ Françoise Dolto'nun deyişleriyle “bilinçdışı beden imgesi”.

¹⁵ J. Lacan “Gerçek aynı yerde yeniden bulduğumuz şeydir” (Seminer II. Kitap, 1954-1955).

Üstelik öznenin kendi hakikatinin bu imkânsızını, dayanılmazını kendi öznel koşullarında ve ölümlü gerçekliğinde nasıl karşıladığını araştıran psikanaliz, nesnesine denk otonom özneye ancak hiçbir zaman tam olarak ödenemeyecek, bununla birlikte kuşaktan kuşağa aktarılacak simgesel bir borç, diğer bir deyişle nesnenin de ötesinde nesneye dair bir eksiklik bırakabilir.

Kaynakça:

Agamben, G., *Dünyevileştirmeler*, İstanbul, Monokl, 2011, çev. Betül Parlak.

Bruckner, P., *Ömür Boyu Esenlik. Mutluluk Ödevi Üzerine Bir Deneme*, İstanbul, Ayrıntı yayınları, 2012, çev. Birsen Uzma.

Cléro, J.-P., *Lacan Sözlüğü*, İstanbul, Say yayınları, 2011, çev. Özge Soysal.

Freud, S., *Le fétichisme (1927)*, *La vie sexuelle*, Paris, P.U.F., 2002, çev. Denise Berger.

Freud, S., *Bir histeri olgusunun çözümlemesinden parçalar("Dora") (1905)*, *Olgu Öyküleri I*, İstanbul, Payel yayınevi, 1998, çev. Ayhan Eğrilmez.

Lesourd, S., *La construction adolescente*, Strasbourg, éd. Érès, 2005.

Lacan, J., *La relation d'objet (1956-1957)*, *Le Séminaire Livre IV*, Paris, Le Seuil, 1994.

Lacan, j., *D'un Autre à l'autre (1968-1969)*, *Le Séminaire Livre XVI*, Paris, Le Seuil, 2006.

Nasio, J.D., *Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders*, Ankara, İmge yayınevi, 2007, çev. Özge Soysal & Murat Erşen

Pommier, G., *Qu'est-ce que le "reel"? Essai psychanalytique*, Ramonville Saint-Agne, éd. Érès, 2004.

Soysal, Ö., *L'Insubstantialité du sujet de l'inconscient*, Master II Tez çalışması, Serge Lesourd yönt., ULP Strasbourg, 2005.